

opterećena ideologijom. Sećanja na intervenciju 1918-21, na Antikominterni pakt i na popuštanje zapada Hitleru oko Sara, Sudeta i Austrije gonili su sovjetski vrh na oprez i realpolitiku. S druge strane, postavlja se pitanje da li je neko ko je sprovodio paranoidne čistke tokom 1930-ih mogao voditi na međunarodnom planu realpolitiku. Možda i jeste, upravo iz preteranog straha za bezbednost. Dokle mogu voditi ležerne, skoro neobavezne hipoteze, svedoče i mišljenja da je Staljin čak priželjkivao Hitlerov napad da bi se sačuvao od optužbe za planirani ideološki prodor na zapad (E. Topitsch). U prilog ovoj tvrdnji navodi se jedna njegova izjava iz novembra 1940. kada su ga upozoravali na mogući nemački napad: "Zašto ih se plašiti. Neka pokušaju" (Raack 1999).

Ne bi trebalo da bude mnogo zagonetno povremeno oživljavanje teza o ključnom uticaju komunističke ideologije tokom svetskog rata, jer se one zbog snage antikomunističkih stereotipa lako instrumentalizuju. Sporovi oko uloge Staljina u ratu upravo se vode oko toga da li je Staljin pođednako sumnjao u V. Britaniju i Hitlera zbog vlastite ideološke zaslepljenosti ili je, njoj uprkos, vodio realpolitiku? Da li je pakt sa Hitlerom 1939. koristio SSSR-u da skoro dve godine ostane izvan rata, ili ga je izolovao od Zapada i prinudio da se sam bori tokom cele 1941? Debate oko ovih pitanja nisu akademske jer, kako je Hilgruber uočio, u prelomnom periodu između 22. juna i 6. decembra 1941. odlučivano je o sudbini sveta. Treba izbegavati inerciju imanentnog objašnjenja složenog ratnog spleta. Tokom Drugog svetskog rata nije bio rezultat sovjetske ideološke ekspanzije, niti se može svesti na nastojanja različitih sila da kapitalizam ovlada svetom. Ideološki interesi prožimali su se sa velikodržavnim, a sukobe su otvarale i usmeravale serije pogrešnih opažanja namera protivnika i sumnji u saveznike. Što je problem važniji, to se lakše šire špekulacije u javnosti. Revizionistička "velika otkrića" radi lakšeg širenja skloni su uprošćavanju, dok svako ukazivanje na složenost situacije sprečava senzacionalizam. Senzacije se ne mogu širiti bez uprošćavanja koja lako prelaze u stereotip. Na Zapadu svako istorijsko objašnjenje stiče prohodnost ukoliko je vešto kombinovano sa tezom o imanentno ekspanzivnom karakteru socijalizma. Daleko teže je prihvatiti gledanje da su komunisti mogli voditi i realpolitiku. Cilj nepouzdatih revizionističkih špekulacija bio je podsticanje sumnji u široku saglasnost postignutu u obimnoj i raznolikoj literaturi o fašizmu oko Hitlerovih planova o zauzimanju životnog prostora na Istoku koji su doneti još 1933. Kao i mnoge druge teze, koje su dugo tretirane kao ekstremističke, i teza o preventivnom Hitlerovom udaru nakon hladnog rata postala je salonska. Bio je to deo mehanizma potiskivanja i normalizovanja fašizma koji se počeo protiviti težnjama za nezaboravljanjem i ne-potiskivanjem fašizma i dokazanim činjenicama da napad na SSSR nije preventivni rat, nego dugo planirani i u praksi sprovedeni totalni agresivni uništavajući rat. Ove teze bi ostale usamljene da nije bilo interesa kojima je odgovaralo njihovo širenje.

Naredna tema ruskog prevladavanja prošlosti takođe se ticala fašizma. U središtu je bio Andrej A. Vlasov, sovjetski general koji je 1942, kao zarobljenik, prišao Hitleru, pozivao ruski narod u borbu protiv boljševizma, a posle rata streljan kao izdajnik. Još je debata oko Staljina u perestrojki otvorila mnoge važne probleme ruske i sovjetske istorije koji su u periodu vlasti KP SSSR-a bili potisnuti: uloga zapadnjaka i slavenofila u Staljinovoj spoljnoj politici, a naročito čistke posle Drugog svetskog rata (osudu partijskih čistki između dva svetska rata pokrenuo je još Hruščov). U središte rasprava posle 1990te dospele su čistke antikomunista, pre svega slučaj Vlasova i tzv. Ruske oslobodilačke armije. Da li je Vlasov bio običan kvizling koji je prišao Hitleru, ili borac protiv staljinizma? Rehabilitaciju Vlasova